

O'YIN TEXNOLOGIYALARI ORQALI MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING IJTIMOIIY-EMOTSIONAL KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Allaberdiyeva Kumri Hamroyevna

Termiz davlat pedagogika instituti, Maktabgacha ta'limda tarbiyani tashkil etish
kafedrası o'qituvchisi dotsent

Qurbonaliyeva Navbahor Anvar qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti magistranti

E-mail: nebahar0421@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarini shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. O'yin jarayonining bolaning muloqotga kirishishi, hamkorlik qilishi, o'z his-tuyg'ularini anglashi va boshqarishi, tengdoshlarining kechinmalarini tushunishi hamda ijtimoiy vaziyatlarda maqbul xulq-atvorni namoyon etishiga ta'siri tahlil qilingan. Syujetli-rolli, didaktik, dramatizatsion, hamkorlikka asoslangan va raqamli o'yinlardan foydalanish yo'llari ko'rib chiqilgan. Ilmiy tadqiqotlar tahlili o'yinning ijtimoiy-emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi samarali pedagogik vosita ekanini ko'rsatadi. Maqolada amaliy tavsiyalar ham berilgan. Tavsiyalar maktabgacha ta'lim tashkilotlari pedagoglari uchun foydalidir.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, o'yin texnologiyasi, ijtimoiy ko'nikma, emotsional ko'nikma, hamkorlik, muloqot, empatiya, o'zini boshqarish.

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ НАВЫКОВ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Аллабердиева Кумри Хамроевна

Термезский государственный педагогический институт, преподаватель
кафедры «Организация воспитания в дошкольном образовании», доцент

Курбоналиева Навбахор Анвар кизи

магистрант Деновского института предпринимательства и педагогики

E-mail: nebahar0421@gmail.com

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические возможности использования игровых технологий в формировании социально-эмоциональных навыков детей дошкольного возраста. Анализируется влияние игровой

деятельности на развитие общения, сотрудничества, понимания и регулирования собственных эмоций, а также способности учитывать эмоциональное состояние сверстников. Рассматриваются сюжетно-ролевые, дидактические, драматизационные, кооперативные и цифровые игры. Обобщение научных исследований подтверждает значимость игры в социально-эмоциональном развитии дошкольников. Даны практические рекомендации для воспитателей дошкольных образовательных организаций. Материалы статьи могут быть использованы в практике дошкольного образования.

Ключевые слова: дошкольное образование, игровые технологии, социальные навыки, эмоциональные навыки, сотрудничество, общение, эмпатия, саморегуляция.

DEVELOPING PRESCHOOL CHILDREN'S SOCIAL-EMOTIONAL SKILLS THROUGH PLAY TECHNOLOGIES

Allaberdiyeva Kumri Hamroyevna

Termez State Pedagogical Institute, Lecturer, Department of Organization of
Upbringing in Preschool Education, Associate Professor

Qurbonaliyeva Navbahor Anvar qizi

Master's student, Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

E-mail: nebahar0421@gmail.com

Abstract. The article examines the pedagogical potential of play technologies in developing preschool children's social-emotional skills. Particular attention is paid to communication, cooperation, emotional awareness, self-regulation, empathy and socially appropriate behavior. The possibilities of role-playing, didactic, dramatization, cooperative and digital games are analyzed. Previous empirical studies indicate that systematically organized play can support children's social and emotional development. The article emphasizes the importance of purposeful teacher guidance and age-appropriate game organization. Practical recommendations are also provided.

Keywords: preschool education, play technologies, social skills, emotional skills, cooperation, communication, empathy, self-regulation.

РУШДИ МАЛАКАҲОИ ИҶТИМОЙ-ЭМОТСИОНАЛИИ КЎДАКОНИ СИННИ ТОМАКТАБӢ ТАВАССУТИ ТЕХНОЛОГИЯҲОИ БОЗӢ

Аллабердиева Кумри Ҳамроевна

Институти давлатии педагогии Термиз, омӯзгори кафедра, дотсент

Қурбоналиева Навбахор Анвар қизи

Магистранти Донишгадаи соҳибкорӣ ва педагогикаи Денов

E-mail: nebahar0421@gmail.com

Аннотатсия. Дар мақола имкониятҳои педагогии истифодаи технологияҳои бозӣ дар ташаққули малакаҳои иҷтимоӣ-эмотсионалии кӯдакони синни томақтабӣ баррасӣ карда мешаванд. Таъсири фаъолияти бозӣ ба рушди муошират, ҳамкорӣ, шинохт ва танзими эҳсосот, ҳамдардӣ ва рафтори мувофиқи иҷтимоӣ таҳлил мегардад. Бозиҳои нақшофарӣ, дидактикӣ, саҳнавӣ, ҳамкорӣ ва рақамӣ ҳамчун воситаҳои педагогӣ тавсиф карда мешаванд. Бозӣ ба кӯдак имконият медиҳад, ки дар вазъиятҳои гуногуни иҷтимоӣ иштирок намуда, эҳсосоти худро баён кунад, эҳсосоти дигаронро дарк намояд ва роҳҳои мусбати муоширатро аз худ кунад.

Калидвожаҳо: таълими томақтабӣ, технологияҳои бозӣ, малакаҳои иҷтимоӣ, малакаҳои эмотсионалӣ, ҳамкорӣ, муошират, ҳамдардӣ, худтанзимкунӣ.

KIRISH

Maktabgacha yosh davri bolaning shaxsiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bola tengdoshlari va kattalar bilan munosabat o'rnatish, o'z hissiyotlarini anglash va ifodalash, boshqalarning kechinmalarini tushunish, kelishmovchiliklarni hal qilish hamda jamoada faoliyat olib borish kabi ko'nikmalarni egallay boshlaydi. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida bolaning faqat bilim va ko'nikmalarini emas, balki uning ijtimoiy-emotsional rivojlanishini ham ta'minlash muhim pedagogik vazifalardan biridir. Bu vazifa "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonunda [6] va "Ilk qadam" davlat o'quv dasturida [5] ham belgilab qo'yilgan bo'lib, dasturda ijtimoiy-emotsional rivojlanish bolaning asosiy rivojlanish sohalaridan biri sifatida ajratilgan.

Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar bolaning o'z his-tuyg'ularini anglashi va boshqarishi, boshqa insonlarning hissiy holatini tushunishi, muloqotga kirishishi, hamkorlik qilishi va ijtimoiy vaziyatlarda maqbul xulq-atvorni namoyon etishini o'z ichiga oladi [3]. Ushbu ko'nikmalarni shakllantirishda o'yin alohida ahamiyatga ega, chunki o'yin maktabgacha yoshdagi bolaning tabiiy va yetakchi faoliyati bo'lib, unda bola ijtimoiy munosabatlarni amaliy ravishda sinab ko'radi [1, 83-b.; 8; 9].

Maqolaning maqsadi — o'yin texnologiyalarining maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni shakllantirishdagi imkoniyatlarini ilmiy tadqiqotlar asosida tahlil qilish va ularni amaliyotda qo'llash ketma-ketligini taklif etishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI VA ASOSIY QISM

O'yinning bola psixik rivojlanishidagi o'rni L.S. Vigotskiy va D.B. Elkonin tadqiqotlarida asoslab berilgan: ular o'yinni maktabgacha yoshdagi yetakchi faoliyat sifatida tavsiflab, rolli o'yinda bola ijtimoiy munosabatlar va xulq qoidalarini o'zlashtirishini ko'rsatgan [8; 9]. S. Denxem bolalarda emotsional rivojlanishning asosiy tarkibiy qismlari — hissiyotlarni ifodalash, tushunish va boshqarishni tizimlashtirgan [3]. Zamonaviy empirik tadqiqotlarda esa o'yin dasturlarining bolalar ijtimoiy-emotsional rivojlanishiga ta'siri miqdoriy jihatdan o'rganilgan [2; 4; 7].

Tadqiqotda mavzuga oid xalqaro ilmiy maqolalar va me'yoriy hujjatlarni nazariy tahlil qilish, empirik tadqiqot natijalarini qiyosiy tahlil qilish va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'yin texnologiyasi tushunchasi.

O'yin texnologiyasi — ta'limiy maqsadga erishish uchun o'yin faoliyatining mazmuni, qoidalari, vaziyatlari va pedagogik boshqaruvini tizimli ravishda tashkil etishga asoslangan usullar majmuasidir. Maktabgacha ta'limda bunday texnologiyalardan foydalanish bolaning faol ishtirokini ta'minlaydi hamda ta'lim-tarbiya jarayonini bolaning yosh xususiyatlariga moslashtiradi.

Syujetli-rolli o'yinlar.

Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni shakllantirishda, avvalo, syujetli-rolli o'yinlar samarali vosita bo'la oladi. Masalan, "Mehmon kutamiz", "Do'kon", "Shifoxona", "Oila", "Bog'cha" kabi o'yinlarda bolalar turli ijtimoiy rollarni bajaradilar. Bola muayyan rolni bajarish jarayonida boshqalar bilan kelishish, navbat kutish, suhbatlashish, o'z fikrini bildirish va boshqa ishtirokchilarning fikrini hisobga olishni o'rganadi [1, 84-b.].

Bunday o'yinlarda pedagogning vazifasi bolalarga tayyor javob berish emas, balki ularni mustaqil muloqot va qaror qabul qilishga yo'naltirishdan iborat. Masalan, ikki bola bitta o'yinchoqdan foydalanishni xohlasa, pedagog vaziyatni o'zi hal qilib bermasdan, "Siz bu vaziyatni qanday hal qilishingiz mumkin?", "Do'stingizning fikrini qanday bilishingiz mumkin?" kabi savollar orqali bolalarni kelishuvga undaydi [1, 85-b.].

Dramatizatsion va didaktik o'yinlar.

Dramatizatsion o'yinlar ham emotsional rivojlanish uchun katta imkoniyat yaratadi. Ertak yoki hikoya qahramonlarining obrazlarini ijro etish jarayonida bola turli hissiy holatlarni tasvirlaydi. Quvonch, xafalik, hayrat, qo'rquv yoki g'azab kabi

holatlarni ifodalash orqali bola emotsiyalarni farqlash va ularni soʻz bilan ifodalashga oʻrganadi.

Dramatizatsiyadan keyin pedagog “Qahramon nima uchun xafa boʻldi?”, “Uning oʻrnida sen boʻlganingda nima qilarding?”, “Qahramonga qanday yordam berish mumkin?” kabi savollarni berishi mumkin. Bu savollar bolalarda empatiya, vaziyatni tahlil qilish va boshqa insonning nuqtayi nazarini tushunish koʻnikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi [4].

Didaktik oʻyinlar orqali esa ijtimoiy-emotsional koʻnikmalarni maqsadli ravishda mashq qildirish mumkin. “Kayfiyatni top”, “Hisni tasvirla”, “Doʻstingga yordam ber”, “Toʻgʻri yechimni tanla” kabi oʻyinlar orqali bolalar turli emotsiyalarni ajratish, vaziyatga mos javob topish va boshqalarning holatiga eʼtibor qaratishni oʻrganadilar.

Hamkorlikka asoslangan oʻyinlar.

Oʻyinining ijtimoiy-emotsional rivojlanishga taʼsiri ilmiy tadqiqotlarda ham koʻrsatilgan. M. Garaygordobil, L. Berrueko va M.-P. Selume tomonidan yigirma yil davomida olib borilgan tadqiqotlar umumlashmasida hamkorlikka asoslangan ijodiy oʻyinlar bolalarning ijobiy ijtimoiy xatti-harakatlarini rivojlantirishi, salbiy xatti-harakatlarni kamaytirishi, prosotsial muammolarni hal qilish strategiyalari va ijobiy muloqotni kuchaytirishi qayd etilgan [4].

Guruh bilan bajariladigan oʻyinlarda umumiy maqsadga erishish uchun bolalar bir-birini tinglashi, vazifalarni taqsimlashi, navbatga rioya qilishi va zarur hollarda yordam koʻrsatishi kerak boʻladi. Natijada hamkorlik, muloqot va oʻzaro yordam koʻnikmalari tabiiy oʻyin jarayonida shakllanadi.

Oʻyinli mashgʻulotlarning ijtimoiy koʻnikmalarga taʼsirini oʻrgangan A. Kamara-Martines va hammualliflarining tadqiqotida 194 nafar maktabgacha yoshdagi bola ishtirok etgan. 10 hafta davomida oʻyinli matematik faoliyatga asoslangan dastur qoʻllanilgan va tajriba guruhida ijtimoiy koʻnikmalar koʻrsatkichlarida mashgʻulotdan oldingi holatga nisbatan statistik jihatdan sezilarli oʻsish aniqlangan ($p < 0,001$) [2].

Raqamli oʻyinlar.

Raqamli oʻyinlar ham ijtimoiy-emotsional rivojlanish jarayonida qoʻllanishi mumkin. Biroq ulardan foydalanishda bolaning yoshi, oʻyin mazmuni, davomiyligi, pedagogik maqsadi va kattalar nazorati hisobga olinishi lozim. 2025-yilda A. Stanoyevich, Z. Stanisavlyevich-Petrovich va M. Markovich tomonidan Serbiyada 188 nafar maktabgacha taʼlim pedagogi ishtirokida oʻtkazilgan tadqiqotda taʼlimiy kompyuter oʻyinlarining emotsional boshqaruv, ijtimoiy koʻnikmalar, hamkorlik va

jamoada ishlashga ta'siri haqidagi pedagoglarning qarashlari o'rganilgan. Tadqiqotda raqamli jihozlarning yetishmasligi va pedagoglarning tajribasi bunday o'yinlardan foydalanishga ta'sir qiluvchi omillar sifatida qayd etilgan [7].

Tahlil qilingan tadqiqot natijalari 1-jadvalda umumlashtirildi.

1-jadval

O'yin texnologiyalari bo'yicha tadqiqot natijalari

O'yin turi / dasturi	O'rganilgan ko'nikmalar	Asosiy natija
Kooperativ-ijodiy o'yin dasturi [2]	Prosotsial xulq, hissiy barqarorlik, ijodkorlik	Ijobiy ijtimoiy xulqning ortishi, salbiy xulqning kamayishi, muammolarni prosotsial hal qilishda o'sish
O'yinli faol matematik mashg'ulotlar [3]	O'zini anglash, o'z-o'zini qadrlash, ijtimoiy ko'nikmalar	Tajriba guruhida ijtimoiy ko'nikmalarning statistik jihatdan sezilarli o'sishi ($p < 0,001$)
Ta'limiy kompyuter o'yinlari [4]	Emotsional boshqaruv, ijtimoiy ko'nikmalar, hamkorlik (pedagoglar baholashi)	Pedagoglar ijobiy imkoniyatlarni e'tirof etgan; jihozlar yetishmasligi va tajriba omil sifatida qayd etilgan

O'yin texnologiyalarini qo'llash ketma-ketligi.

Tahlillar asosida maktabgacha ta'lim tashkilotida o'yin texnologiyalaridan foydalanishni quyidagi ketma-ketlikda tashkil etish maqsadga muvofiq: 1) bolaning ijtimoiy-emotsional ehtiyojini aniqlash; 2) o'yinning aniq pedagogik maqsadini belgilash; 3) bolalarning yoshiga mos o'yin turini tanlash; 4) o'yin vaziyatini tashkil etish; 5) bolalarga mustaqil faoliyat va muloqot uchun imkoniyat yaratish; 6) zarur hollarda pedagogik yo'naltirish berish; 7) o'yin yakunida vaziyatni bolalar bilan muhokama qilish; 8) bolalarning o'z xatti-harakati va hissiyotlarini baholashiga sharoit yaratish.

Mazkur yondashuvda pedagog o'yinning bevosita boshqaruvchisi emas, balki bolalar faoliyatini tashkil etuvchi va yo'naltiruvchi sifatida ishtirok etadi. Ayniqsa, o'yin davomida yuzaga keladigan tabiiy muloqot va kichik nizolar tarbiyaviy imkoniyat sifatida qaralishi kerak.

O'yin texnologiyalarining samaradorligi uning shunchaki qiziqarli bo'lishi bilan emas, balki aniq pedagogik maqsadga yo'naltirilgani bilan belgilanadi. Masalan, empatiyani rivojlantirish uchun boshqa bolaning hissiy holatini tushunishga qaratilgan vaziyatlar, o'zini boshqarishni rivojlantirish uchun navbat kutish va qoidalarga amal qilishni talab qiladigan o'yinlar, hamkorlikni

shakllantirish uchun esa umumiy maqsadga yo'naltirilgan jamoaviy o'yinlar tanlanishi mumkin.

XULOSA

Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarini shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish muhim pedagogik imkoniyatlarga ega. O'yin jarayonida bola ijtimoiy munosabatlarni amaliy ravishda o'zlashtiradi, turli rollarni bajaradi, o'z hissiyotlarini ifodalaydi va boshqalarning kechinmalarini tushunishga harakat qiladi.

Tahlil qilingan ilmiy tadqiqotlar o'yin asosidagi faoliyatlar ijtimoiy xulq-atvor, muloqot, hamkorlik va ayrim emotsional ko'nikmalarni rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini ko'rsatadi [2; 4].

Shundan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim amaliyotida syujetli-rolli, dramatizatsion, didaktik, hamkorlikka asoslangan va maqsadli raqamli o'yinlardan foydalanish, ularni bolalarning yosh va individual xususiyatlariga moslashtirish maqsadga muvofiq. Eng muhimi, o'yin texnologiyasi bolaning erkin faolligi bilan pedagogik maqsadni uyg'unlashtirishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Barcaeva E.V. Theoretical foundations of the use of gaming technologies in the formation of social and household orientation of older preschool children // Современные наукоемкие технологии. – 2022. – № 6. – С. 83–87. DOI: 10.17513/snt.39204.
2. Cámara-Martínez A., Ruiz-Ariza A., Suárez-Manzano S., Cruz-Cantero R.M., Martínez-López E.J. Effect of an Integrated Active Lessons Programme through Playful Maths Games on Self-Concept, Self-Esteem and Social Skills in Preschool Children // Behavioral Sciences. – 2023. – Vol. 13, No. 3. – Article 260. DOI: 10.3390/bs13030260.
3. Denham S.A. Emotional Development in Young Children. – New York: Guilford Press, 1998.
4. Garaigordobil M., Berrueto L., Celume M.-P. Developing Children's Creativity and Social-Emotional Competencies through Play: Summary of Twenty Years of Findings of the Evidence-Based Interventions "Game Program" // Journal of Intelligence. – 2022. – Vol. 10, No. 4. – Article 77. DOI: 10.3390/jintelligence10040077.
5. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. – Toshkent, 2022.
6. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. 2019-yil 16-dekabr, O'RQ-595-son.

7. Stanojević A., Stanisavljević-Petrović Z., Marković M. Perception of preschool teachers of educational computer games and the development of socioemotional competencies in preschool children // Norma. – 2025. – Vol. 30, No. 1. – P. 23–38. DOI: 10.5937/norma30-58568.
8. Выготский Л.С. Игра и её роль в психическом развитии ребёнка // Вопросы психологии. – 1966. – № 6. – С. 62–76.
9. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978.